

Moni STĂNILĂ

Brâncuși

sau cum a învățat țestoasa
să zboare

POLIROM
2019

Raymond Radiguet era copilul teribil al literaturii franceze, noul Rimbaud, precoce, talentat, rebel, înnebunit de literatură. Toți îl iubeau într-un fel sau altul. Majoritatea altfel decât Jean Cocteau sau Coco Chanel. Și nu aveau cum să nu-l iubească. Cu firea lui explozivă și ochii aprinși de febră, cu părul vâlvoi și sufletul vraieste, Radiguet era o icoană a artei. Toți îl cunoșteau și el se împrietenea cu oricine, de multe ori doar ca să-l înnebunească pe Cocteau, despre care spunea de multe ori cu răutate că i-a pervertit sexualitatea cu literatură și promisiuni.

Lui Brâncuși îi plăcea în mod deosebit, fiindcă vedea în scriitor încăpățânarea aia pe care o avea și el la 20 de ani și într-un fel era supărat pe Cocteau, fiindcă simțea că îi forța mâna tânărului, cu crizele de gelozie, cu controlul permanent. Radiguet aproape că nu putea să bea fără să-l anunțe pe Cocteau unde și de unde. Iar Brâncuși, în stilul lui bizar de a provoca lumea, îl stârnea de multe ori pe tânăr să fie mai liber, să-și rupă lanțul.

Era într-un fel aproape comică toată situația, pentru că, atunci când s-a trezit atacat de prietenii lui Radiguet, Cocteau a mințit că este doar un mentor bătrân pentru tânăr, exact cum Brâncuși, care abia la vârsta asta se afla într-o relație fățișă, a mințit cu plăcere de multe ori că Eileen Lane, o superbă dansatoare elvețiană, cu 20 de ani mai tânără, e propria lui fiică. Însă Eileen nu a apărut într-un moment potrivit. Erau cei mai nebuni ani ai Parisului, dar și ai lui Brâncuși. De multe ori era nevoită să stea la hotel, fără să-l vadă săptămâni întregi, fiindcă atelierul lui era mai animat decât orice cârciumă din Montparnasse. Doar în tren mai intrau și ieșeau atâția oameni pe zi ca în Impasse Ronsin. Pe Brâncuși toată această nebunie îl alimenta într-un mod de neînțeles. Pentru că, oricât de incredibil părea, el continua să lucreze cu o energie de nebănuț.

Totuși, decreta din când în când perioada de „miss“ pentru vreo două săptămâni și o aducea pe Eileen în lumea lui să-i descânte și să-i danseze. Dar nu dura mai mult de două zile până anunța la fel de solemn suspendarea decretului, prin vizita neanunțată a lui Man Ray, însoțit de patru sau șase oameni. Eileen petrecea cu ei prima seară, spre mulțumirea lui Brâncuși, dar a doua zi se retrăgea la hotel.

Într-una din nopțile mai puțin friguroase ale lui februarie găsiseră cu toții prilejul de a chefui. Era ziua lui Brâncuși și o tot sărbătoreau de o săptămână.

Tzara era înnebunit, țipa întruna despre o girafă mecanică și le propunea tuturor să meargă la Operă, să dărâme statuile de acolo și să le înlocuiască cu cele ale lui Brâncuși. Man Ray urcase pe funii în loja lui Brâncuși ca să se asigure de starea bună sau rea în care se găsea o baroneasă refugiată acolo. Baroneasa, deși trecută de toate tinerețile, a fost încântată că tocmai americanul a urmat-o. Și, ba plângându-se de dureri de spate, ba de dureri pe picioare, l-a convins pe Man Ray că mâinile lui fac minuni și nu i-a mai dat drumul.

În timp ce Man Ray și baroneasa își scoteau pe tăcute hainele, iar Tzara țipa tot mai ascutit că e timpul să plece cu toții la Operă, Léger își striga dintr-un colț al atelierului convingerea că Picasso e un pictor uriaș. De departe, peste alte capete și peste cântecele la vioară ale lui Satie, Brâncuși îi urla înapoi:

— *Merde*, e un singur Braque pe lume!

Iar apoi, ca din alte lumi, peste vacarmul general, se auzea glasul lui Léger:

— *Merde*, un artist bun e și Epstein.

Și între *merde* și *merde* cei doi lăudau toată arta pe care atunci o considerau demnă, dar le și dădeau în cap tuturor artiștilor în egală măsură. Radiguet îi spunea lui Tzara că un adevărat revoluționar poate și singur să răstoarne nu doar statuile de la Operă, ci și pe cele de la Salonul Independenților. Satie dialoga cu un american, lucru rar pentru timidul

compozitor, în timp ce mâinile alunecau pe coardele vioarei. E o arie despre noi, da, despre viață, da, despre moarte, da, da, crede-mă, tinere, spunea el, în timp ce din culcușul lui Brâncuși Man Ray a coborât cu cinci minute înaintea baronesei. Femeia a uitat dintr-odată nu doar de oboseala care o trimisese în lojă, ci și de nenorocita de perucă ce pe neobservate îi alunecase în așternuturile sculptorului, iar acum, deși mai fericită, etala fără să vrea un început de chelie.

Dar nu și-a mai dat nimeni seama, toți erau ocupați. Brâncuși a adus a doua vioară și îl silea pe Satie să-i cânte melodii românești, jucând și bocănind din saboți. Tzara l-a ajutat pe Brâncuși din voce, Man Ray s-a strecurat prin fumul de țigară să caute șampania, iar celelalte doamne dormeau cu frunțile pe umerii oricui se nimerise să stea lângă ele. Ce-i drept, două dormeau pe umerii lui Radiguet, care nu le invitase și nici nu părea flatat.

— Să mergem, cântă cocoșul, a urlat dintr-odată Brâncuși și toți au înțeles că e timpul să sperie clientela localurilor din Montparnasse.

Dar el, ca niciodată, a vrut să se schimbe de hainele lui de atelier și să îmbrace costumul nou german, pe care nu apucase încă să-l etaleze.

Haosul a fost de nedescris, au intrat cântând în toate cârciumile și restaurantele deschise la ora aia. Unde erau trei săli, le vizitau pe rând. Unde erau două etaje, dansau și pe scări. Iar unde au dat de

Picasso, au ținut să laude toți ceilalți pictori cubiști, dar în mod deosebit pe Braque.

Noaptea a trecut repede, însă Brâncuși era în mare formă și, pe când toți au început să se târască spre casă, le-a propus lui Radiguet și Ninei să plece într-o călătorie. Măcar până la Nisa. Nina a spus nu, mersi, dar Radiguet, care ținea să facă dovada libertății lui în fața lui Cocteau, i-a spus:

— Să mergem, bătrâne!

Și a luat-o la fugă, fluturându-și haina deschisă, printre arbuștii subțiri de lângă trotuar.

Iar acum stau amândoi pe puntea vaporului în drum spre Corsica. La Nisa au vrut să vadă portul, iar în port au descoperit un vas care tocmai pleca spre Corsica și, dacă tot erau acolo, de ce nu. Sunt euforici, au reușit să-și cumpere câteva sticle de vin, soarele e în mijlocul cerului și pe toată puntea vaporului doar ei doi sunt fericiți. Își trec sticla de la unul la altul și continuă jocul lui Léger cu Brâncuși:

— Michelangelo!

— *Merde!*

— Rodin!

— Bun, *merde!*

— Giotto!

— Superb, drace!

Și nu se lasă nici un moment răpuși de oboseală sau tristețe. Tânărul recită din Apollinaire, iar Brâncuși critică muzica din *Villon*-ul lui Ezra Pound. Valurile

acoperă o parte din strigăte, iar pe punte, în jurul lor, e tot mai pustiu. Ca într-un amfiteatru marin, cei doi sunt supravegheați de la distanță de fețe cu buze țuguiate și sprâncene împreunate. Brâncuși strigă Cocteau, iar Radiguet răspunde *merde* și se tăvălește de răs. Pescărușii, cu hohotele lor răutăcioase, sunt singurii care par să participe la veselia bărbatului cu barbă de marinar și a tânărului cu ochii adânci ca apa pe care plutesc.

Când ajung în Corsica, Brâncuși propune cel mai scump hotel, iar de acolo se îndreaptă amândoi valvârtej pentru a-și face plinul cu brandy. Însă nu înainte ca Radiguet să-i trimită o telegramă lui Cocteau: „Sunt cu Brâncuși în Corsica...”.

— Cât stăm aici?

— Vedem, răspunde Brâncuși, până ne săturăm de coniac?

— O zi, două? râde scriitorul.

— O săptămână, două... doar n-am venit aici numai ca să avem de unde ne întoarce!

„Sunt cu Brâncuși în Corsica... totul e bine, nu-ți face griji. Ne întoarcem peste două săptămâni” – și îi citește și lui Brâncuși telegrama.

— E bine, da, ne întoarcem peste două săptămâni, spune Brâncuși, dar, după o pauză, adaugă: sau nu!

„...Sau nu”, adaugă și Radiguet în telegramă.

În fiecare dimineață, cei doi se plimbă, vorbesc despre artă și literatură sau, uneori, despre viață, tac sau râd, urmăresc corsicanii în treburile lor mărunte,